

Učiteljski Tovarš.

~~~~~
List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj X.

V Ljubljani 1. maja 1870.

List 9.

Pedagogika in verozakon.

„Pedagogika je véda, enaka drugim vedam, in nima nič opraviti z verozakonom (konfesijonom)“, tako čivkajo dan danes vrabci po strehah. Vprašajmo pa mi ktereга teh učenih ali neučenih vekačev, kaj je pedagogika, nam bode njih vsak odgovoril: „Pedagogika je véda, ktera uči način odgoje in podučevanja“. Vprašajmo pa dalje, v koga ali v kaj naj se odgoja človek. Poduk je sicer poglavitno sredstvo v odgojo, pa vendar ni še vse. Odgoja in poduk pa nista sama zavoljo sebe, ampak le sredstvo v namen, da posamesnega človeka in tako vso družčino pripeljeta do zaželjene sreče in srečnega blagostanja.

Ko smo pa določili namen odgoje, umnoslovno sledi pa iz tega, da morajo tudi pedagogična sredstva vstrezati namenu. Sicer ne v posamesnostih, gotovo pa v preobladajoči naméri in glavnem smislu je neverska pedagogika vsa drugačna od verske. Da to po naravnih zakonih ne more biti drugače, priča tudi zgodovina. Le primerjajmo špartansko ljudsko odgojo s staro cerkveno vredbo, in na prvi videz bomo spoznali, da una je nemogoča tam, kjer véje kerščanski duh, le-ta pa nemogoča, kjer prevlada stari helenizem. Pedagogika tedaj ni samostalna véda, ampak izpeljuje se iz drugih verhovnih véd, znotranjo edinost pa zadobiva, ker izposojena verhovna načela praktično sestavlja in iz njih izpeljuje vodila za človečansko odgojo. Ako se to ne dá tajiti, nastane pa pred vsem vprašanje, od kod da jemlje pedagogika svoja verhovna načela. Nihče nam menda ne bo ugovarjal, da za njo (pedagogiko) ni treba drugega, nego zbirke skušenj; ne en pedagog, ki hoče biti izobražen,

ne bo kaj takega zahteval. S tem pa nikakor škušenj ne zametujemo, kakor da bi bile za pedagogiko brez vse vrednosti, in kakor da bi bila izpeljava iz modroslovnih in bogoslovnih verhovnih načel že pot edina prava in veljavna, tudi šola življenja je vedam neogiblivo potrebna; premišljava in djanska skušnja se morate združevati, da pretresovaje pedagogična prva vprašanja in določevaje organične naprave ne stavimo gradov na pesek. Pedagogika vsaktere namére (vsakterega teznja) mora v podlago imeti znanje človeka po svoji dušni in telesni naturi, in oziraje se na to mora jemati svoja verhovna načela iz dušoslovja in iz naravoslovja. Tukaj pa pride pedagogika na razpotje, ker znano je, da je dušoslovje tvarinarstva, kolikor se pri njem more od tega govoriti, vse drugačno od dušoslovja spiritualizma; govorimo pa tukaj le od razlike v teoriji in naméri, nikakor pa se ne spuščamo v naštevanje tega, po katerih in kakošnih potih si ljudje prizadevajo imenovano razliko v vedah in v življenji izpeljavati. Kdor nepristransko preiskuje človeško naravo, marsikaj zapazi in tako vé svetovati pripomočke, ktere potem odobruje in poterjuje splošnja skušnja. Med to štejemo ravnanje in po njem odločeno mero pri podučevanju, razdelitev nauka, pripomočke za spomin, priprave za poočitovanje in nazor, zburjenje vesti in čustva do časti, pokorščina, brez ktere ne izhaja odgoja in drugo. *) Toliko bolj strogo se pa ločita pota, kedar se vpraša, v koga se mora človek odgojevati?

Na to odgovarja kerščanska vera: Človek naj se odgoja naj prej za večno izveličanje. To naj si zasluži, ko Bogu služi, dela naj po svoji moči, in milost božja ga bode v tem podpirala. To je naj višji in od vekomaj odločeni namen človekov; da mora pa tudi vse svoje dolžnosti, ktere ima do človeške družčine sploh, spolnovati in tedaj tudi skerbeti, da bode za to sposoben, je v tem zapopadeno.

Kakor pa nejevera uči, je to naj imenitnejši namen in konec, kar ima kristijan le za sredstvo in sicer za sredstvo neogiblivo potrebno. Naloga pedagogike je, tako pravi, soglasno izobraženje vseh telesnih in dušnih moči. To ima in mora imeti tudi kerščanska pedagogika v svojem programu.

*) Kerščansko dušoslovje terdi v soglasji z dogodivščinami vseh stoletij, da je človeška natura k slabemu nagnjena, v nauku od izvirnega greha ima ključ do spoznanja te prikazni. Kdor tedaj pravi, da milost božja ni potrebna, mora terditi, da ima človeška natura sama v sebi dosti moči, da se zoperstavlja hudemu nagnjenju. Pis.

Pogledati pa moramo prvič, ali že s tem vse dosežemo, če vse posamesne moči krepimo in oprostimo. — Odgovor na to ne more biti drugačen, s tem so le sredstva formalno na višjo stopnjo postavljena, tedaj je njih moč zveksana, — v kaj jih bomo pa po tem rabili. Gotovo je, da so vzvišene moči tudi močnejše, naj se že obračajo v stvaritev ali razrušitev. — Kaj pa mora potem storiti pametna pedagogika? Pred vsem se mora prizadevati, da se volja gojenceva na dobro obrača. Prišli smo pa do novega poglavitnega znamenja ločitve.

Kerščanska pedagogika terdi: človeška natura nima sama na sebi zadosti moči, niti ne terdne in stanovitne volje do dobrega, in veruje besedam, s katerim cerkev v binkoštni pesmi kliče na pomoč sv. Duha, rekoč: „Sine tuo numine nihil est in homine, nihil est innoxium“; iz ust nebeskega Zveličarja slišali smo tudi besede, ktere so v podlago verskemu življenju: „Brez mene ne morete nič“.

Neverna pedagogika pa nima nauka od milosti. Človek in država, ker v teh dveh prikaže se zgolj naravno življenje v naj bolj doveršeni obliki, to je njih naj viši namen, in iz teh dveh izvira vse, kar je naravno dobrega, kakor so ravno potrebe časa.

Kako pa je mogoče, da bi ravno zavoljo kar se tiče potov in sredstev za odgojo obe stranki ne delale sklepov čisto nasprotnih? Ako nam tedaj kdo poreče: to ali uno tirja pedagogika, bodemo pa vendar smeli poprej bolj na tanko pozvediti in poprašati, kakošna pedagogika, preden da uklonemo svojo glavo mogočnim tirjativam današnjega gospodovalnega duha, kajti kolikor bolj je ta duh med sabo razdvojen in drugačen pri na pol vernih in drugačen pri nevernih ljudeh današnjega veka, toliko več se greši na njegov račun. Tudi nima vsak, kateri govori v imenu duha naših časov, od te velevlasti, ktera se rada levi (barvo spreminja), že pooblaščenja v žepu.

Kerščanski starši, kterih vendar ni tako pičlo število in tako zanikernih, bodo vendar zmirom na to gledali, ali so šole, kamor pošiljajo svoje otroke, verne, ali neverne, pa tudi na to bodo pazili, da njih otroci ne pridejo v roke učenikom, kateri v svojem govorjenju bodi si s premislikom ali brez premisljaka kažejo, da hodijo po stezi verskega zanikanja. (Prih. dalje.)

P o s t a v a

za vojvodstvo Kranjsko o šolskem nadzorstvu.

II. Okrajno šolsko svetovalstvo.

§. 17. Pervo višje nadzorstvo nad ljudskimi šolami ima okrajno šolsko svetovalstvo.

§. 18. Šolski okraji obsegajo to, kar obsegajo politični okraji.

Mesta, ktera imajo lastno srenjsko postavo, imajo tudi svoj lastni šolski okraj.

§. 19. Po navadi so v okrajnem šolskem svetovalstvu:

- a. predstojnik politične okrajne gosposke kot pervosednik;
- b. po en duhoven tistega sovrstva, ktereга številu duš v okraji je več kakor 2000. Voli ga škofijstvo ali oziroma starešinstvo;
- c. dva zvedenca ali veščaka iz med učiteljstva, ktera voli učiteljski zbor tega okraja;

d. dva uda okrajnega zastopa, ali če je več okrajnih zastopov, iz vsakega po eden, ako pa ni okrajnega zastopa, pa nju (uda) voli deželni odbor. Voliti se morejo vsi tisti, ki se morejo voliti v srenjski odbor kake srenje v tem šolskem okraji. Kdor pa zgubi to volitevno pravico, stopi tudi iz okrajnega šolskega svetovalstva.

Pervosednikovega namestnika voli iz med sebe z nadpolovično večino glasov okrajno šolsko svetovalstvo.

§. 20. V mestih, ktera imajo svojo lastno srenjsko postavo, se pravila §. 19. tako-le predrugačijo:

- a. Pervosednik je župan; pervosednikovega namestnika voli okrajno šolsko svetovalstvo iz med sebe z večino glasov;
- b. vsako sovrstvo, ako je številu duš višej od 500, ima v okrajnem šolskem svetovalstvu zastopnika duhovna;

c. tu ne velja, kar §. 19. pod čerko *d* določuje; v srenjski zastop voli iz sebe ali iz drugih za srenjski odbor voliti opravičenih dva uda v okrajno šolsko svetovalstvo. Kdor zgubi volitevno pravico za srenjski odbor, stopi tudi iz okrajnega šolskega svetovalstva.

§. 21. Da se skerbi za verske koristi tistih okrajnih prebivalcev, ki nimajo spoznovalca svojega vrstva v okrajnem šolskem svetovalstvu, voli okrajno šolsko svetovalstvo po enega svetovalca tega vrstva.

§. 22. Vsa imenovanja in volitve po §§. 19.—21. veljajo za šest let, in se morajo naznanjati deželnemu poglavarju.

§. 23. Okrajno šolsko svetovalstvo ima oziroma na javne ljudske šole in v to okrožje spadajoče zasebne zavode in druge posebne šole, potem na varovalnice za otroke vsa ta opravila, ktera so po sedanjih pravilih opravljali okrajne politične gosposke in okrajni šolski nadzorniki.

Posebno pa so njegova opravila:

1. da zastopa koristi šolskega okraja na vnanje, da ima v razvidnosti stanje učiteljstva v okraji, da skerbi za postavni red v šolstvu, ter ga po mogočnosti sploh in vsako šolo posebej zboljšuje;

2. da skerbi za razglas postav in ukazov, ki jih dajejo višje gosposke, ravno tako tudi da skerbi, da se spolnujejo;

3. da vodi obravnave, kedar se obstoječe šole obravnavajo in razširjajo in kedar se nove vstanovljajo, da razsoja na prvi stopnji, kaj spada k šoli, kaj ne, da čuva pri šolskih stavbah, kedar se te ne stavijo z deželnimi pripomočki, da skerbi za vse, kar se v šolskih izbah potrebuje, da določuje in poterjuje šolske fasijone;

4. da izveršuje pravico državnega varstva nad krajnim šolskim zalogom in vstanovami, ako za to niso drugi posebni oskerbniki odločeni; ali če si tega ni prihranila višja gosposka;

5. da varuje šole in učitelje, kar se tiče ekonomije in policije, da razsoja v prvi stopnji o pritožbah, kar zadeva plačo in pravico do oskerbnine, ako se oskerbnina ne plačuje iz državnih ali deželnih pripomočkov, tudi razsoja o učilnih pripomočkih;

6. da s silo priganja o primerljajih, ktere določuje postava;

7. da začasno postavlja učitelje na izpraznjene službe in da se vdeležuje, kedar se za terdno vmestujejo, oziroma, kedar učitelji dobivajo večjo plačo;

8. da preiskuje disciplinarne pregreške učiteljev in druge pomanjkljivosti pri šoli, in da o tem na prvi stopnji razsoja, ali po potrebi nasvete stavi deželnemu šolskemu svetovalstvu;

9. da pospešuje nadaljevalno izobraževanje učiteljev, da napravlja okrajne šolske shode in ogleduje šolske in učiteljske knjižnice;

10. da učiteljem daje spričala, kako se vedêjo;

11. da ukazuje, kako naj se sestavlja krajno šolsko svetovalstvo in da pospešuje in čuje nad njegovo delavnostjo (§§. 5, 6, 7, 12, 15);

12. da naroča, kedaj naj se šole posebno ogledujejo;

13. da po izvedenju krajnega šolskega svetovalstva določuje, kdaj naj se začénjajo krajnim okoliščinam vgodne postavne počitnice pri ljudskih šolah;

14. da naznanja, nasvétuje in predlaga in o svojem času sporoča o šolstvu višjim šolskim oblastnijam.

§. 24. Okrajno šolsko svetovalstvo se zbira naj manj vsaki mesec enkrat v redno posvetovanje. Če je pa treba, ali če dva uda tako predlagata, more pa sklicati posebni zbor.

Vse zadeve, o katerih gre razsojevati, ali predloge staviti, obravnavajo se v zboru.

§. 25. Da je zbor sklepovalen (t. j. da more sklepati), mora biti pričujočih večina udov.

Sklepa se z nadpolovično večino glasov. Pri enakem številu glasov razsoja pervosednik, kateri ima tudi pravico, zoperstavljeni se izverševanju sklepov, kateri so po njegovih mislih zoper postavo, ter obračati se do deželnega šolskega svetovalstva, kateri zadevno reč razsoja. Kedar se posvetujejo in kedar se glasuje o zadevah, pri katerih gre za osebno korist kakega uda, se ta tega ne vdeležuje.

Zoper razsodbe okrajnega šolskega svetovalstva, pritožuje se na deželno šolsko svetovalstvo. Pritožbe se naznanjajo pri okrajnem šolskem svetovalstvu in imajo odložno moč, če se to zgodi v 14 dneh po naznanjenju one določbe, proti kateri se hoče pritožiti.

§. 26. V nujnih primerljajih (§. 14) more tudi pervosednik sam ukazovati v tistih zadevah, ktere gre obravnati skupno v zboru, vendar pa mora brez odlašanja in naj kasneje v prvi seji stvar predlagati okrajnemu šolskemu svetovalstvu, da jo odobri.

§. 27. Minister za poduk in bogočastje imenuje za vsaki okraj šolskega nadzornika (inšpektorja), in tam, kjer okoliščine tirjajo, tudi več šolskih nadzornikov. Imenovanje pa se zgodi na podlagi tistih treh, ktere je deželno šolsko svetovalstvo nasvetovalo, za šest let.

Ako ni bil okrajni šolski oglednik že poprej v okrajnem šolskem svetovalstvu, pa postane sedaj vsled njegove službe pravilni ud v okrajnem šolskem svetovalstvu.

Nad verskim podukom ne čuva okrajni šolski nadzornik, ampak cerkvena višja gosposka.

§. 28. Ravnatelji ljudskih šol in učitelji, kateri podučujejo v kakem šolskem razredu, morejo postati okrajni šolski nadzorniki le takrat, ako priterdijo tisti, ki njihovo šolo vzdržujejo. Takrat pa dobivaje po potrebinsih, dokler so pri opravih, na lastni šoli za svojo osebo podučitelja, ki za ta čas pomaga podučevati; plačuje ga pa normalni šolski zavod.

§. 29. Okrajni šolski nadzornik je postavljen, da obiskuje in ogleduje šole od časa do časa. On ima pravico, da nasvetuje v didaktično-pedagogičnih stvareh, in če v tej reči zapazi kaj napačnega, naj precej ustmeno vravnava. Tudi vodi on okrajne šolske shode (konferencije).

Kedar šolski nadzornik obiskuje njemu odkazane javne šole, naj posebno gleda na to le:

1. ali krajni šolski nadzorniki spolnujejo svojo dolžnost zastran šolskega nadzorstva;

2. da se spolnujejo postavna določila pri sprejemanji in odpravljanji otrok;

3. kako se ponasajo, kako so pridni in kako se sploh vedéjo učitelji in kakošno verdevanje, kakošna rednost in snažnost je v šoli;

4. ali se ravnajo v šoli po učilnem načertu, kakošno metodo rabijo in kako napredujejo otroci sploh in v posamesnih naukih;

5. ktera učilna sredstva in kateri pripomočki so vpeljani in kakošna je notranja vredba šol;

6. kakošni so prihodki pri šoli, posebno pa, kaka je plača učiteljska, — ali dobiva učitelj natančno to, kar mu je bilo zagotovljenega, ali ima kakošna postranska opravila in ktera?

Kedar okrajni šolski nadzornik obiskuje zasebne šole in odgojilnice, naj posebno gleda na to, ali zadostujejo pogojem, s katerim so bile vstanovljene in če ne prestopajo svojih pravičnih mej.

§. 30. Okrajni šolski nadzorniki naj o svojem delovanji poročajo okrajnemu šolskemu svetovalstvu, naj dodadó potrebne nasvete in naj povedó, kar so precej na mestu ukazali. Ta poročila in sklepanje o njih predlagajo se deželnemu šolskemu svetovalstvu, ki se bo na nje tudi primerno oziral, ko bo poročeval ministru za bogočastje in uk.

§. 31. Privzeti svetovalci okrajnega šolskega svetovalstva (§. 21.) imajo pravico, da obiskujejo šole svojega vrststva v okrajih, da pozvedajo, kako je tam; tudi imajo pravico, takrat, ko okrajni šolski nadzornik od časa do časa (periodično) šole obiskuje, vpričo biti; kar so zapazili, naznanjajo okrajnemu šolskemu svetovalstvu, in stavijo nasvete, kako zboljševati šole.

Okrajno šolsko svetovalstvo jih mora popraševati pri takih rečeh; lahko se tudi osebno vdeležujejo obravnave okrajnega šolskega svetovalstva, v katerem imajo določilni glas.

§. 32. Okrajno šolsko svetovalstvo in nadzorniki dobivajo naslov „cesarsko kraljevi“.

Pervosednik razdeljuje došla opravilna pisma udom, da jih izdelajo, in oskerbuje opravilstvo, ter porabi delavne moči pri e. k. okrajni gosposki.

Potrebščine v pisarnici oskerbuje okrajna gosposka.

Po mestih, ktera imajo svojo srenjsko postavo, daje srenjski zastop okrajnemu šolskemu svetovalstvu potrebno osebje v pomoč, in stroški za pisarnico se plačujejo s srenjskimi denarji.

Okrajni šolski nadzorniki občasno obiskaje in ogledaje šole dobivajo dnino kot splošen znesek iz deržavnih denarjev.

(Prih. dalje.)

Stari in mladi Slovenec.

T.

Taborū.

O. Ima razne pomene: castra, vallum, exercitus, bellum, cohors.

S. Znamenita mi je stsl. oblika tabriščē, ki kaže, da se reče lahko tabor ali taber, tabra.

Taj.

O. Taj - bino - jnē, -je, -jemī clam; taj praep. cum genit. iungenda; vū taj, o taj; tajba mysterium, -bīnikū -jnikū qui sacris initiatus est, -jbinū mysticus, taimū (vere est part.) adj. secretus, tajna f., -no in -jenīstvo - vije mysterium, sacramentum, p. svētyja tajna; tajnū adj. absconditus, abditus, secretus; taiti t. j. tajiti, tajati occultare, - se - ari, latere; cf. scr. tā-ju fur cum va-jū ventus et tajemī, taī.

S. Nsl. otajno, serb. taj secretum; v tajbo postaviti negare; tajba negatio; v tajbo se je spustil, vse mi je utajil; tajnik.

Telêga.

O. Telêga f. currus, cf. magy. taliga.

S. Tolige pl. teležnik, telingar, sicer bulg. serb. polj. rum.; pomni tačke curriculum trusilis iz takati schieben.

Tepsti.

O. I teti -pa -esi ferire, flagellare, cf. tûpütati calcare, palpitare, tûpütü strepitus, -tilo torcular; scr. tup pulsare.

S. Tepsti je tudi blaterare, — se vagari, tepec lanarius, volnotepec carminarius, tepež erro, tepežnica flagellatio; s tûpütü primerjate nsl. cepet zappeln, cepaš put via trita, cepeliši calcei.

Tešti.

O. Tekā -češi, tēkati, teča cursor, fluxio; tečiči cursor, tekyča viator, tečljavü cf. germ. läufig, ticati -čā currere, -canije fluxus.

S. Tek- rad. in fontt. pslov. non legitur, nsl. teknoti, tečnost, kaj u tek ide, tekovit, tečen sapidus, tečno jesti; tek stadium, fuga, cursus, fluxio; teč f. anwelle, tečaj cardo, serb. teklič praecursor; tēkati cursitare, tekati se in der brunst sein (von kühen); tekanje.

Te — ti.

O. Te conj. et, tere, teri; teprvo adv. nunc, tepervo, rus. teperi; ti a) conj. et p. četyri desęti ti düva, vü srediti vü petükü, β) vero, γ) additur adverbis kako et tako.

S. Nsl. fris. te, tere; te tum; stoper; ti p. anti, onti (cf. čes. ano), ontipa, bašti (cf. büši stsl. adv. omnino), kajti quia, kakti uti, kot (pro kakoti) uti, niti neque, nuti en (ubi ti forte pro tebē), not; hrov. iliti, nut, serb. kakonoti, oliti.

Drobtinice iz dnevnika slovenskega učitelja.

Spisuje Josip Levičnik.

Motto: „Nulla dies sine linea!“
Stari rimljanski pregovor.

V daljnih gospodarstvenih podukih prestopili smo na spremljivost ledine, t. j. tratnega in gojzdnega zemljišča v rodovitno polje. Da to daje mnogo terdega in hudega dela, zlasti kjer je zemlja zeló z koreninami preprežena, je gotovo; a potrebno je, da se taki svet tako rekoč naj pred odprè ozračju

(atmosfera), kateri njegove mineralične dele razkroji, zrahlja in tako zemljo plodno dela. — Obravnavalo se je dalje o zatiranju raznega plevela, s katerim ima, kakor je g. docent dobro rekel, obdelovalec zemlje vedni boj. Razkladalo se je dalje o gnojenju, o semenskem sejanju in sadenju, in pri tej priliki priporočevalo se je tako imenovano tripoljno gospodarstvo, po katerem naj se $\frac{1}{3}$ zemlje obseje z oziminami, $\frac{1}{3}$ z jário, in $\frac{1}{3}$ naj se pusti v ledino, katero poslednje je v mnogem oziru za polje kaj dobro in koristno. — Dalje govorilo se je o delavnih močeh, ki so: človeška, živalska in parna. Človeška moč je naj dražja, pa pri goratih kmetijah, potem pri vinoreji in pri pridelovanju tobaka neogibno potrebna. O živalski moči se je govorilo, da so za hitrejša dela, n. pr. za brananje (vlačenje) in mnogo vožnjo konji boljši; pri oranju pa imajo voli predstvo zastran mnogih zaprek, ki se mnogokrat v zemlji skriti nahajajo in ktere konji le preradi z naglico hočejo ožugati. Priporočal je g. profesor tudi rabo krav za vožnjo in obdelovanje zemlje, ki so ravno tako sposobne za taka dela; samo malo več hrane naj se jim daje, in kedar so bréje, naj se jim ložeje naklada. Šaljivo je pri tej priliki vzel v misel nekako kmetijsko aristokracijo, ki hoče dandanašnje vse že s konji obdelati in ktera prepušča voliče in kravice kmetijskemu proletarijatu, ali kakor jih Nemeec nekako zaničljivo „Kuhbäuerlein“ imenuje, akoravno pa poslednji mnogokrat dosti ložeje shaja, kakor njegov gizdavi gospod tovarš — kmet. — O parni moči se je reklo, da se z njo dandanašnje, zlasti po Angleškem, v Ameriki in tudi v Egiptu že zelo polje obdeluje; — Avstrija je imela lanskega leta samo še le tri parne pluge. —

V daljnih ukih se je govorilo o raznem kmetijskem orodju za ročno in vozno delo. Posebno voznega orodja (plugov, brán, valjarjev i. t. d.) imenovalo se je toliko in tako raznoverstnega, ter razkladalo, kakošno je za to ali uno zemljo, za bolj globoko ali plitvo oranje i. t. d. koristno, da o tem ne morem tu bolj natančno govoriti. Kazale so se nam vsa važniša orodja tudi pri posebnih demonstracijah v mičnih modelih in razkladala njihova mnogostranska raba. *) — O oranju, brananju in valjanju za raznoverstna žitna plemena, za kúho (podzemeljice, repo, peso, korenje i. t. d.) in kermne rastline se je mnogo govorilo;

*) Če mi bo dopuščal čas, da bodem mogel tudi o demonstracijah kaj pisati, bodem o teh orodjih takrat še bolj natančno omenjal. Pis.

— med mnogim drugim je bilo povdarjeno, da naj se po goratih ali gričnatih njivah orje tako, da se o deževju rodovitna perst v ravnine ne poplakne; zraven naj se pa skerbi, da voda po njivah tudi ne zastaja i. t. n. —

O gnojenju se je povedalo, da ima namen, zemlji dajati tako rekoč živež, ki se potrebuje za prihodnji sadež, ali pa poverniti ji zopet rodovitnost, ki ga je po prejšnjih sadežih zgubila. Našteval se nam je gnoj po naslednji razredbi:

a) gnoj iz hleva, ki je naj boljši, ker ima naj več organskih bitnosti (organische Substanzen). Boljšo ko ima živina kermo, boljši je gnoj.

b) Gnoj iz stranišč. Tudi ta je različen po živežu človeškem, boljšem ali slabšem.

c) Guano, to je ptičjek iz spodnjih američanskih otokov. Tega gnoja (saj pravega) se vender komaj kaj še več dobi.

d) Kostí in košččna moka, tudi lasje, meseni ostanki, kri i. t. d.

e) Ostanki rastlinskih materij, namreč preša. Ker so pa te za gnoj nekako premastne, je bolje, da jih pokermimo, in jih tako po posredstvu živalskega trupla predelamo v gnoj.

f) Mineralije, namreč gips, apno, gnojna sol i. dr.

g) Kompost, t. j. umetni gnoj, kterege se dandanašnje mnogo naredi, ki pa je malo vreden. *) In slednjič

h) rastlinski gnoj. — Priporočila se nam je pri tej priliki knjiga: „Dr. Emil Wolf, praktische Düngerlehre. Berlin, II. Auflage“. **) Prevdarjala se je potem tudi nekoliko po kemičnih pravilih gnojeva vrednost raznih živali, namreč goveje živine, ovac, konj, prešičev in tudi domače perutnine; mimgrede pa se je tudi govorilo o neposrednem gnojenju z ovcami po zapertih pašnikih, kar Nemci „Pferchen“ imenujejo. — Zati je prišla na versto razna stélja, kakor slama (s katero se pa zastran visoke cene le redko kje nastilja), skisano seno, gojzдна stelja, listje (ki je pa malo vredno, ker prenerado sprejema mokroto), mah, praprot, ajdovica, žaganje, pezdirje (poslednje dvoje zastran živinske snage tudi ni posebnega priporočila

*) Pri tih in mnogih drugih prilikah nam je gosp. profesor živo na serce pokladal, ja ne verovati časnikom, ki velikokrat kako reč, ki se na prodaj ponjuja, na vsa usta hvalijo, prav pogosto pa še piškovega oreha ni vredna. Pis.

**) Med drugim smo bili dobili o sklepu gospodarstvenega kurza tudi to knjigo od slav. ministerstva v dar. Pis.

vredno). Tudi šotasta perst je dobra. Glede kidanja naj se pazi na srednjo mero; kajti dobro je, da steljo živina dobro pohodi in pocoklá, v blatu pa se je predolgo tudi ne sme pustiti stati, ker se od tega rade pri živini izcimijo bolezni na parkljih i. t. d. — O gnojiščih se nam je posebno svetovalo, kako in kje naj se napravljajo in kako naj se na nje veliko gleda. „Ena glavnih napak naših kmetij je“, djal je g. docent, „da se na gnojišča tako malo pazi, ker se po tej poti silno veliko naj boljših sókov za zemljo pozgubi“. —

Ko se je bilo v daljnih ukih o zgoraj navedenih različnih gnojih in njihovi rabi še bolj obširno in natančniše govorilo, svetovalo se je potem še, kako naj si kmetijski gospodar sam napravlja tako imenovani „kompost“. Za taki gnoj imajo pri vsakem gospodarstvu dovolj pripravne šare, n. pr. pepela, saj, smeti, ostankov od mesnine, kervi, rogov; tudi plevel je za to dober. Vse to naj se zmesi s perstjo. Daje sicer napravljanje takega gnoja dovolj dela, ali trud je obilno poplačan. Prostor za pripravljanje komposta naj se zvoli, kjer je dovolj persti; naj bolje je tudi, ako je v kaki nižavi, da se gnojnica o deževju odcejati ne more. Dobro je tudi, ako se taki gnoj napravlja blizu tam, kjer se potem rabi. Vzame naj se za kompost n. pr. ena versta zemlje, ena versta plevela, ena versta pepela, potlej zopet zemlje, smeti, saj i. t. n. Vse to naj se ohrani po mogočnosti vlažno, torej je dobro, če se kúp pogosto z gnojnico polija. Da se mokrota ne odceja proč, naj se nasuje okrog kompostnega kupa persteni nasip. Ako se more taki gnoj večkrat tudi s šublo razbosti, premesiti in razstavljeni zopet na kúp naložiti, je zlasti dobro pri tacih tvarinah, ki nerade gnijejo. Le na to naj se pazi, da se, če začénja na kompostnem kupu plevel zeleneti in rasti, ne pusti v cvet iti, in bi se tako namest gnoja le razširjenje plevela pospeševalo. Sploh naj se njivam s kompostom ne gnoji, ampak travnikom, vinogradom, sadonosnikom i. t. n. — Še en način, z rastlinami gnojiti (Nemci imajo za to izraz „Gründüngung“) se nam je kazal, in se je priporočal zlasti za oddaljena polja in za taka gospodarstva, kjer gnoja manjka. Za tako gnojenje se vseje na polje n. pr. ajda, grahorica, — ki pa je predraga; — tudi oljnate rastline, kakor n. pr. ogeršica, so za to dobre. Take rastline naj se prej z valjanjem potlačijo k

zemlji in potem podorjejo. Že pri Rimljanih je bil bajè ta način gnojenja znan in v navadi.

K sklepu tega oddelka se je še priporočalo tudi gnojenje travnikov. Gnojnica, — tudi mastna perst je za to kaj dobra. Umni in dobri gospodarji gnojijo celó že planinske pašnike, kar se zlasti na Švicarskem prav pogosto vidi. (Na ta predmet pridem kasneje še enkrat). (Dalje prih.)

Ogled po šolskem svetu.

Iz Dolenskega. Silno dolgo ti že nisem, ljubi „Tovars“, postal kakega dopisa, danes pa ti zopet pišem, če mi obljubiš, da mi ne boš dopisov neljubo pristriigoval, to je, da bi kako grenko pa resnično, ki bi jo vtegnil po priliki temu ali unemu pod nos dati, iz praznega strahu izpustil. Po pravici ti moram povedati, da se učitelji sploh pritožujejo, da imaš ti premalo poguma, ter da si prehladen. S tem pa gotovo nočejo reči, da moraš biti rogovilež. *) — Za danes te prosim, povej mi, na kaj se oni gospodje, ki učiteljem službe delé, opirajo pri tem opraviilu, če ti je to sploh znano? Po deželi čujemo čudne reči, ki nam prav v glavo nočejo. Tako mi je večerej pravil prijatelj, da je hotel prositi za službo v Loški potok, pa da mu je neki gospod, kateremu je Bog srečo dal, da more tudi v bolj skrivne kote pogledati, povedal, da je ona služba že oddana, da je vsaka prošnja, vsako spričalo zastonj, ker nekdo ima strica, kateri mu bo gotovo pripomogel, da dóbi to službo. Pravil mi je na dalje, da je prosil za Metelkotova darila, da je imel od svojega župnika izverstno spričalo in tudi c. k. okrajna gosposka ga je priporočala, pa vse zastonj, nič ni dobil; kaj mu je manjkalo, sam ne vé; le to vé, da nima niti strica, niti prijatelja, ki bi zanj govoril, kar menda dan danes mnogo veljá.

Poznam tudi nekaj gospodov, ki so dobili Metelkotova darila, in smem reči, da ta človek, ki ga jaz mislim, je že izredil na tisuče drevesec, in po vsi občini je živelj sadjerejo, ko marsikteri srečnih njegovih tovaršev še v ta namen nožička, toliko manj pa lopate ni imel v rokah.

Nekdaj so učitelji terdili, da ima gosp. Zavašnik svoje ljubčike, katerim vse dá, kar poželijo, drugi pa morajo biti zadovoljni z ostanki; kako je pa dan danes, ker gosp. Zavašnik ni več naš poglavar, kdo ima pa danes svoje ljubčike? Povej nam ljubi „Tovars“, kaj nam je sirotam storiti, kako si čemo pridobiti ljubezen onih mož, kateri imajo našo osodo v rokah, tudi mi drugi bili bi radi njih serčki! **) — Tako ravnanje gotovo ne spodbuja učiteljev k pridnosti, ampak jih le ohlaja, in nazadnje se možje, katerih serce je za šolo gorelo, svojemu poklicu popolnoma odtegnejo, ker že naprej vidijo pokopano svojo prihodnost.

Pravicoljub.

*) Ko bi bili vi na našem mestu, bi véasi drugače sodili. Vredn.

**) Delaj vestno in pošteno — hodi kakor po dnevu — in zmagal bodeš. Vredn.

Iz Teržiča. (*Učiteljski zbor kranjskega okraja v Škofji-loki*). Na poziv kranjskega okrajnega poglavarstva se nas je zbralo 19. aprila t. l. 26 učiteljev in en duhovnik, namreč vodja teržiški, v Škofji loki. Manjkalo je tedaj treh učiteljev, ki se menda trudni od praznikov niso upali na daljno pot brez dijetov, ki bi bili pri sednji plači pač zaželjeni. Pod predsedništvom okrajnega oglednika gosp. Lovreta Sadarja se je pričel zbor v IV. razredu škofjeloške deške glavne šole. Začetek je bil ob deseti uri. Preden nas je g. „inšpektor“ nagovoril, smo se malo ozirali po šolski izbi *), ki je pač prostorna in svetla, še preveč, sej videti so bile le prazne stene; v kotu v temi je le visela lepopisna tabla s tako majhnim predpisom, da se z naj boljšim pogledom brati ne more, in še to je tako napisano, da morajo otroci namesto slovenščine nemščino z latinskimi čerkami pisati, ker „zgodne šole“ v K. in Š. skerbé za to, da se v zadnjem razredu slovenščina pozabi, kar se je je v drugih pričilo. Mimogrede to opomnim vikšim in deželnim odbornikom v predvarek. Potem, ko smo se usedeli na povabilo oglednikovo, ko se nihče ni upal prednjega mesta izbrati si, nas je nagovoril o prvi točki, ki se je glasila „Wahrnehmungen“, se vé da pri njegovem šolskem obiskovanji, s prijaznim pozdravom in z veseljem, da nas toliko skupaj zbranih vidi in ko namen zborovanja pojasni, začne svoje „opazke“ s tem, da opomni, da so se nekteri posebno verlo deržali in tiste je tudi c. k. vlada pohvalila, kar dotični gospodje sami vedo. Eni zmed učениkov pa si preveč prizadevajo, eni premalo, z vsemi sploh pa je bil zadovoljen. Zakaj ni g. nadzornik za tiste, ki se preveč trudijo, kake remuneracije preskerbel, to mi je še sedaj uganjka, ter mi siloma šumi po glavi.

O posamesnih predmetih je g. nadz. nekako tako le govoril: „Kar se tiče branja in kako se berila obdelujejo, sem bil prav zadovoljen, in tudi pisanje je bilo večjidel prav lepo. (Sej se tudi po pisanji šola spozná). Z gramatiko so si učitelji zelo prizadevali, nekteri so jo še preveč vzeli. Tako se je že nekje v tretjem razredu perijoda razkladala, kar je vendar preveč. O tej stvari naj se postopa počasi, pa temeljito; rajše naj se jemlje manj, pa to dobro. Pri številkanji se posebno preveč pogrêša štetje na pamet; tako v kaki šoli že v I. razredu na tablo rajtajo, in to je preveč; v drugih šolah zopet v drugem razredu že računajo s štirimi glavnimi poštevami, kar je tudi preveč; družega polleta naj se tega malo pokaže, da se za III. razred pripravlja. Na pamet temeljito poštevati, to naj več izdá in se tudi naj bolj za pismeno številkanje pripravlja. Za vse te nauke pa se z združenimi močmi naj več storí, in naj več s tem, ako učitelji derzé skupaj in da eden drugega pogosto obiskujejo, in se tako privadijo dobrih učil, slabe razvade pa popuščajo.

*) Kako dobro bi djalo očem in kako koristno bi bilo sploh in še posebno za tiste, ki nimajo doma Hartingerjevih podob, ako bi o taki priliki visele imenovane podobe na steni; ne bili bi nekteri tako težko konca čakali. — Zaželjene bi bile o taki priložnosti tudi praktične vaje, kar je nekdo na pravem kraju omenil, in kar tudi beremo v „Oest. Schulb.“. Pis.

Slaba razvada je tudi to, kar sem sam slišal v kerčmi, da en učitelj zoper družega odriha. Vzajemnost učiteljska z duhovščino vred nam bo pomagala do slavnega cilja in konca. — To nekako je bilo jedro govora, ki so ga v lepi slovenščini govornega nazočji gospodje zadovoljno sprejeli. Na to se je zapisnikar volil. Voljen je bil menda z vsemi glasovi g. Podratitovski, pa ker iz svojih vzrokov ni hotel posla sprejeti, je bil za njim voljen pisavec teh verstic bolj s krikom, ko z glasovanjem. Šlo je potem po dnevnem redu tako dobro, kolikor je čas dopuščal. Pogovor o učilnem redu smo opustili, ker se je ravno v Ljubljani sestavila dotična komisija zvedenih mož.

Na versto je prišla za tem knjižnica ali bukvarnica, o kateri smo se tako zmenili, da naj bodo pri glavnih šolah in sicer v Kranji glavna bukvarnica, v Škofji loki in v Teržiču pa podružnici za učitelje iz bližnje okolice in sicer tako, da bi bile bukve večjega obsežka in drage le pri glavni bukvarnici in bi se dalje izposojevale. Pri tej priliki je nekdo spomnil, da bi bilo jako dobro, ako bi se tudi osnovalo „učiteljsko društvo“ po zgledu černomeljskem, pa ni obveljalo. Kar ni sedaj, bo pa v drugič šlo, si lahko mislimo. Da bi se pravila za bukvarnico izdelala, smo pa volili sedem odbornikov, ki naj bi nalogo imeli, izgotoviti primerna pravila, po katerih naj bi se ravnalo. Sedem se jih je volilo zato, ki je to neravno in sveto število. Po vadjanji so po verstih naj več glasov dobili gg.: Levičnik, Sadar, Knific, Vauken, Cebin, Sajč in Kuster. S tem smo se pač tudi vadili parlamentarničnega delovanja, kar je gotovo tudi prav. Naj več debat je prizadjala vtemeljitev teh bukvarnic, potem tudi to, kako naj se ta denar porabi, ki so ga imenovane glavne šole prejele za učilne pripomočke. Ko smo se zedinili, da po pravilih se bo določilo, koliko se bo dajalo in da dobrotni denar ostane za tisto šolo, kateri je namenjen, se je opustilo daljno razpravljanje. (Konec prih.)

Iz nad Vipave. Veselo je brati po tvojih listih, „Tovarš“, kako se ustanovljajo učiteljska društva in učiteljske bukvarnice po naši domovini in drugod, te toliko koristne naprave za učiteljevo daljno izobraževanje. Kdo ne skuša, koliko da ostaja učitelju pri sedanjih pičlih njegovih plačih za kak potreben časopis ali kako koristno pomočno knjigo, da bi si jo mogel omisliti na svojo roko. Z združeno močjo dobivamo pa za mali letni donesek dokaj koristnega gradiva. Omeni torej, „Tovarš“, nekoliko tudi o naši učiteljski bukvarnici v vipavski dolini! V Vipavi je namreč več let precej obširna učiteljska bukvarnica, pa bila je nekako zaspala poslednja leta. Sedaj pa smo se zopet združili, stara pravila nekaj preuredili, ter je predložili sl. dež. vladi, ki jih je tudi poterdila 12. svečana t. l. Od novega leta imamo že in redno beremo: „Uč. Tovarša“, „Oestr. Schulbote“, „Freie päd. Blätter“, „Verordnungsblatt“, „Seidenbauzeitung“ itd. 10. marca pa smo se zbrali na poziv odbora bukvarničnega, da bi se posvetovali, kaj naj bi se kupilo za od Pflügel-nove zapuščine naši bukvarnici podarjenih 60 gl. Sklenilo se je za sedaj nakupiti naj izbranejša dela o odgojiteljstvu, zgodovini, zemljepisji in drugih predmetih, kar je najpotrebnejši za učiteljevo lastno izobraževanje, pa tudi za sedanje pre-

skušnjo za nastopne učitelje. Ob enem smo sklenili ta dan, da se odbor v imenu vseh udov zahvali za ta blagodušni dar na dotičnem mestu, kar se je tudi že zgodilo. Iz tega vidiš, „Tovaraš“, da tudi vipavski učitelji umemo svojo nalogo, da si namreč prizadevamo vedno dalje izobraževati se v duhu sedanjega časa, ki skozi le več tirja od ljudskega učitelja. Zraven pa željno pričakujemo tudi onega časa, ki bode učiteljem dal poboljšane in vredjene plače. Postava „pravice ali pravna razmerja ljudskih učiteljev“ so sicer poterjene na naj višjem mestu; videli bodemo torej, koliko bode za nas. Da si mi zdrav, „Tovaraš!“

Jan. Gantar.

Iz Ljubljane. Dvorni svétnik Tschabuschnigg (beri: Čabušnik) je sedaj imenovan minister pravosodja in vodja ministerstva za uk in bogočastje.

— Ukaz ministerstva za uk in bogočastje 6. preteč. m. s št. 3160 določuje šolo za daljno izobraževanje ljudskih učiteljev. Prihodnjic več o tej važni postavi.

— 20. preteč. m. je bil napovedani občni zbor društva v pomoč vdovam in sirotam ljudskih učiteljev na Kranjskem. Predsedoval je pervosednikov namestnik gosp. Karol Legat, in preč. proš gosp. dr. A. Jarc, e. k. deželni šolski nadzornik, je bil vladini poslanec k temu zboru. Prišel je k zboru tudi dosedanji društveni pervomestnik preč. gosp. korar Juri Zavašnik. Vsi odborniki in mnogo udov in drugih učiteljev kot poslušalcev se je vdeleževalo tega zbora. Po daljni in sim ter tje tudi živi obravnavi se je po predlogu učiteljskega društva za Kranjsko nasvetovani načert za nova društvena pravila sprejel, kateri se bode slavni vladi v poterjenje predložil, in potem bode razpisana volitev novega odbora. Za pregledovanje društvenih računov in knjig so se izvolili trije gospodje udje zunaj odbora. H sklepu je ravnatelj gosp. K. Legat pristopil k društvu kot podporni ud, in mu je v ta namen daroval neko obligacijo, za kar mu je zbor „slavo“ vskliknil. Kaže se veselo upanje, da bode to prekoristno društvo po dolgi zimi vendar z letošnjo zeleno pomladjo lepo oživel in prinašalo kranjskim učiteljem in njihovim vdovam in sirotam prelepega sadja. Bog daj!

— Dekliška zasebna šola gospodičine Rénove v Ljubljani je zadobila javno pravico.

— 23. preteč. m. smo na pokopališče spremili slavnega gospoda dr. H. Costa, očeta deželnega odbornika. Rajniki bil je tudi marljivi bralec našega „Tovaraša“ in živi, sočutni vdeleževalec vseh učiteljskih razmer. Naj v miru počiva!

Prememba v učiteljskem stanu.

Na Kranjskem. S službo sta prostovoljno menjala gg.: Matija Hudovernik in Anton Požar; prvi šel je v Žabnico, drugi v Horjul.